

ISSN 0125-7447 VOLUME 25	รายงานการเฝ้าระวังโรคประจำสัปดาห์ กองระบาดวิทยา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข
NUMBER 32 AUGUST 12, 1994	WEEKLY EPIDEMIOLOGICAL SURVEILLANCE REPORT DIVISION OF EPIDEMIOLOGY MINISTRY OF PUBLIC HEALTH

สารบัญ   การระบาดของโรคที่นำโดยน้ำและอาหาร (Foodborne disease outbreak)   449
(INDEX)   กองระบาดวิทยา พศ.2527-2535

การระบาดของโรคที่นำโดยน้ำและอาหาร (Foodborne disease outbreak)
กองระบาดวิทยา พศ.2527-2535

บทนำ

ในประเทศไทย โรคที่นำโดยน้ำและอาหาร เป็นโรคที่ทำให้เกิดการเจ็บป่วยสูงมากโรคหนึ่ง จากรายงานเฝ้าระวังโรคของกองระบาดวิทยาปี 2534 พบว่า โรคอุจจาระร่วง, โรคบิดและโรคอาหารเป็นพิษจัดอยู่ใน 10 อันดับแรกของโรคที่ก่อให้เกิดความเจ็บป่วย และโรคอุจจาระร่วงจัดเป็นอันดับ 2 ของโรคที่ก่อให้เกิดการตาย โดยมีอัตราการป่วยตายเท่ากับ 0.83 ต่อแสนประชากร การระบาดของโรคที่นำโดยน้ำและอาหาร หมายถึงเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความเจ็บป่วยของระบบทางเดินอาหาร เช่น อาเจียน ถ่ายเหลว แก่คนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป(ยกเว้นกรณีสารพิษสารเคมีนับตั้งแต่ 1 คนขึ้นไป) ซึ่งมีอาหารหรือน้ำเป็นแหล่งโรค สาเหตุของการเกิดโรคเป็นได้ทั้ง bacteria, virus, parasite, สารพิษจากพืชและสัตว์และสารเคมีที่ปนเปื้อนในอาหาร ในการรายงานครั้งนี้ ผู้รวบรวมได้นำข้อมูลการสอบสวนโรค ที่กองระบาดวิทยาได้รับแจ้งมาจำนวน 159 ครั้งในระหว่างปี 2527-2535 มาแจกแจงสาเหตุการระบาด จำนวนผู้ป่วยและตาย โดยได้แยกโรคอุจจาระร่วงอย่างแรง โรคตับอักเสบและโรคสัตว์คิดนอก ซึ่งกองระบาดวิทยาจะได้รวบรวมรายละเอียดของโรคทั้ง 3 ชนิดนี้และแยกรายงานในคราวต่อไป

ผลการศึกษา

ตั้งแต่ปี 2527-2535 กองระบาดวิทยาได้รับการรายงานโรคที่นำโดยน้ำและอาหารตามนิยามข้างต้นจำนวน 160 รายงาน มีผู้ป่วยทั้งสิ้น 8851 ราย ตาย 43 ราย คิดเป็นอัตราป่วยตาย 0.5% การระบาดที่มีผู้ป่วยมากที่สุดได้แก่ การปนเปื้อน toxin ของ *Staphylococcus aureus* ในกระเพาะปลาที่จังหวัดสิงห์บุรี เมื่อปี 2533 โดยมีผู้ป่วยรวม 517 ราย ส่วนการระบาดที่มีอัตราป่วยตายสูง เป็นการระบาดที่เกิดจากสารพิษสารเคมีทั้งสิ้น

สาเหตุ	จำนวนรายงาน
เชื้อ bacteria	84 (52.5%)
การปนเปื้อนสารเคมี	23 (14.4%)
พิษจากพืช	21 (13.1%)
พิษจากสัตว์	4 (2.5%)
ไม่ทราบสาเหตุ	28 (17.5%)

การระบาดแบ่งตามสาเหตุการเกิดโรค

1. Bacteria

เชื้อที่เป็นสาเหตุการระบาดบ่อยที่สุด ได้แก่ *Staphylococcus aureus* ซึ่งจะเป็นการปนเปื้อนของ toxin ในอาหาร, รองลงมาได้แก่เชื้อ *Salmonella typhi* และเชื้อ *Vibrio parahaemolyticus* แหล่งโรคที่พบมีทั้งในอาหารคาวและอาหารหวาน พบในอาหารดิบ เช่น หมูสั้ม ลาบเนื้อดิบ หอยแมลงภู่ลวก และในอาหารที่ปรุงสุก เช่น ไก่หนึ่ง แองเขียวหวาน กระเพาะปลา แสดงว่าการปนเปื้อนของ bacteria ในอาหาร เกิดได้ทั้งจากการปรุงอาหารที่ปนเปื้อนมาอย่างไม่ถูกวิธี หรือเกิดการปนเปื้อนระหว่างปรุงและเสิร์ฟร่วมกับการเก็บอาหารในอุณหภูมิที่ไม่เหมาะสมหรือนานเกินไป ทำให้เชื้อ bacteria เพิ่มจำนวนจนทำให้เกิดโรคได้ สถานที่เกิดโรคมียังในงานเลี้ยงและจากร้านอาหาร

2. สารเคมี

สาเหตุที่สำคัญที่สุด ได้แก่ methomyl ซึ่งเป็นสารกำจัดแมลง ไม่มีกลิ่นรุนแรงเมื่อปนเปื้อนในปริมาณน้อย ปกติเป็นผงสีขาว แต่ปัจจุบันมีการผสมสีฟ้าเพื่อเป็นที่สังเกต การปนเปื้อนของ methomyl มีทั้งที่เป็นอุบัติเหตุ และที่สงสัยว่าเจตนา นอกจากนี้มีการระบาดที่เกิดจากสาร propoxur และ DDT ซึ่งเป็นยาฆ่าแมลงอีกชนิดละสองครั้ง การระบาดที่เกิดจากสารเคมี พบมีผู้ป่วยตายมากกว่ากรณีที่เกิดจาก bacteria มาก ส่วนใหญ่จะเกิดการระบาดเป็นกลุ่มเล็ก แต่ก็มียางครั้งเป็นการระบาดใหญ่ เช่นกรณี propoxur ปนเปื้อนในแกงคั่วหน่อไม้ดองในโรงเรียนที่จังหวัดลำปาง เมื่อปี 2530 มีผู้ป่วยรวม 223 คน

3. สารพิษจากพืช

เห็ดพิษเป็นสาเหตุที่พบบ่อยที่สุด การระบาดจะเกิดเป็นกลุ่มเล็กๆ ในครอบครัว เนื่องจากชาวบ้านสำคัญคิดว่าเห็ดพิษนั้นกินได้ การตรวจเห็ดพิษทำได้น้อย เนื่องจากความไม่พร้อมทางห้องปฏิบัติการและไม่มีเห็ดพิษเหลือให้ตรวจ มีเพียงหนึ่งรายงานที่ทำการตรวจและพบเป็น *Amanita species* การระบาดพิษอื่นอีก 5 ครั้ง ไม่มีผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการเช่นกัน แต่เชื่อว่ามิสาเหตุมาจากเมล็ดสับดูดำ 2 ครั้ง มันสำปะหลังดิบ 1 ครั้ง ใบยาสูบ 1 ครั้ง และรากหางไหลแดง 1 ครั้ง อัตราป่วยตายสาเหตุสารพิษจากพืชนี้สูงมากถึง 5.7%

4. สารพิษจากสัตว์

การระบาดจากสารพิษจากสัตว์พบเพียง 4 ครั้ง มีสาเหตุจากแมงดาทะเล 1 ครั้ง ปลาปักเป้า 2 ครั้ง และคั้วงน้ำมัน 1 ครั้ง ไม่มีการส่งตรวจหา toxin ในการศึกษาทั้งหมด

วิจารณ์

ข้อจำกัดของการรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้มีค่อนข้างมาก เนื่องจากเป็นข้อมูลที่ได้สรุปไว้เมื่อ 2 ปีก่อนและขณะนี้ไม่สามารถค้นหารายงานต้นเรื่องส่วนใหญ่ได้ ทำให้ไม่ทราบรายละเอียดการเกิดโรค เช่น ระยะฟักตัว, กลุ่มอายุที่เสี่ยงต่อโรค, อัตราการเป็นพาหะของโรค, ขนาดของพิษที่ก่อให้เกิดอาการ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้เป็นข้อมูลทางวิชาการที่จะช่วยในการวินิจฉัยโรค ทั้งในทางคลินิกและในการระบาดครั้งต่อไป นอกจากนี้ ยังขาดข้อมูลความผิดพลาดที่ทำให้เกิดการปนเปื้อนในอาหาร ซึ่งส่วนใหญ่สำหรับเชื้อ Bacteria ได้แก่ การปรุงอาหารไม่สุก, การเก็บอาหารไว้ในอุณหภูมิที่ไม่เหมาะสมหลังมีการปนเปื้อนของเชื้อโรคจากผู้ปรุงอาหาร ส่วนกลุ่มสารเคมี

การเฝ้าระวังทางห้องปฏิบัติการ (LABORATORY SURVEILLANCE)

ตารางที่ 3 สรุปผลการแยกเชื้อจุลินทรีย์และปรสิตที่ทำให้เกิดโรค ประเทศไทย
ประจำสัปดาห์ที่ 29 (17-23 กรกฎาคม 2537)

Table III Summary-Identification of Specified Bacteria, Virus and Protozoa ,Thailand,
Week ending , July 17-23, 1994 (29th week)

Organism	Total	Cum	Positive		Province*	Cum Positive**	
	exam.	exam.	no.	%	(number)	no.	%
Rabies	322	4179	95	29.50	8	2073	49.61
B.anthraxis	0	111	0	0.00	0	0	0.00
B.pertussis	0	279	0	0.00	0	0	0.00
C.diphtheriae	25	1836	0	0.00	0	1	0.05
E.histolytica	1002	37502	5	0.50	3	428	1.14
Escherichia coli	1016	43143	26	2.56	8	934	2.16
Salmonella spp.	1202	60750	20	1.66	11	776	1.28
Salmonella typhi	911	55177	1	0.11	1	31	0.06
Shigella spp.	1147	62276	40	3.49	14	1276	2.05
S.aureus	2524	90508	101	4.00	19	3695	4.08
Streptococcus spp.	2282	83406	55	2.41	8	1601	1.92
Vibrio para.	1158	65543	54	4.66	11	1329	2.03
Plasmodium falciparum	4901	140457	20	0.41	9	958	0.68
Plasmodium vivax	4901	135951	9	0.18	6	307	0.23
Plasmodium unspecified	4901	138679	2	0.04	2	235	0.17
Trichinella spiralis	629	17897	0	0.00	0	0	0.00

* Province = จำนวนจังหวัดที่ตรวจพบเชื้อ, ** Cum positive = จำนวนพบเชื้อสะสมตั้งแต่ต้นปี
แหล่งข้อมูลหน่วยชั้นสูตรสาธารณสุข กองมาตรฐานชั้นสูตรสาธารณสุข

การระบาดของโรคที่นำโดยน้ำและอาหาร (ต่อจากหน้า 450)

สารพิษ มักเกิดจากอุบัติเหตุและความไม่รู้ และมีบางส่วนเกิดจากเจตนา ซึ่งข้อมูลส่วนนี้จะช่วยในการกำหนด
การควบคุมป้องกันที่ชัดเจน

ข้อมูลเหล่านี้ เป็นส่วนน้อยของการเกิดการระบาดของโรคที่นำโดยอาหารในประเทศไทย และเป็น
ข้อมูลที่ได้เฉพาะจากจังหวัดที่ส่งรายงานการสอบสวนการระบาดเข้ามายังกองระบาดวิทยา ซึ่งรวมทั้งสิ้น 59
จังหวัด อย่างไรก็ตาม ยังคงแสดงให้เห็นว่า การระบาดส่วนใหญ่เกิดจากเชื้อ bacteria ซึ่งมักจะทำให้ผู้ป่วย
จำนวนมากแต่มีผู้ป่วยตายน้อย ส่วนสารพิษสารเคมีมักทำให้มีผู้ป่วยตายน้อย

เป็นที่น่าสังเกตว่า มีการเกิดโรคหลายครั้งในโรงเรียน, โรงแรม ซึ่งเป็นสถานที่ที่น่าจะมีการควบคุม
ป้องกันการปนเปื้อนในอาหารได้ไม่ยาก แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการมีมาตรการการตรวจสอบสุขภาพผู้ปรุง
อาหาร การอบรมทางด้านสุขาภิบาลอาหาร แก่ผู้ปรุงอาหารและผู้มีอำนาจในสถานที่นั้น การดูแลให้มีการปรุง
และเก็บอาหารที่ถูกวิธี การสุ่มตรวจสอบอาหาร รวมถึงการมีบทลงโทษเมื่อมีการระบาดของโรคขึ้น

สำหรับการระบาดที่เกิดจากเชื้อ bacteria พบว่า ประมาณหนึ่งในสามเกิดจาก toxin ของ *Staphylo-
coccus aureus* ซึ่งการอุ่นหรือการนำอาหารมาปรุงใหม่ไม่สามารถกำจัด toxin นี้ได้ การป้องกันโรคจึงควรเน้น
ในการป้องกันการปนเปื้อนและเก็บอาหารในอุณหภูมิที่เหมาะสมให้มาก

ตารางแสดงการระบาดของโรคที่นำโดยน้ำและอาหารแยกตามสาเหตุของการเกิดโรค

สาเหตุ	การระบาด ครั้ง(%)	ป่วย คน	ตาย คน	อัตราป่วยตาย ต่อผู้ป่วยราย	แหล่งโรค
Bacteria	84 (52.5)	6489	7	1.1	:ขนมเม็ดขนุน, ปลาจ่อม, หมูส้ม, ไก่จิ้ง-คัด, น้ำเชื่อม,ขนมจีน, ขนมลูกชุบ, ข้าวหมูแดง, กระเพาะปลา, เนื้อ-หมูดิบ, เอแคลร์ แกงหน่อไม้ดอง, ข้าวเหนียวหอยย่าง, กุ้งจ่อม, ไข่ต้ม, ข้าวย่ำ :ขนมเม็ดขนุน, เนื้อ-หมูดิบ, ไข่แมงมัน :ขนมเม็ดขนุน, ข้าวคั่ว, แกงเผ็ดปลาจุก, ปั่นปลา, เนื้อวัว, กุ้ง, หอยแมลงภู่-หอยกะพง, ถาปืดทอดหมู :ไก่ย่าง, เนื้อดิบ, ขนมจีน, เอแคลร์ :หมูส้ม, ไข่เยี่ยวม้า, ขนมจีน, หมูดิบ, ไข่ศกริม :ปลาจ่อม, เอแคลร์, เนื้อดิบ, ข้าวหมูแดง :เนื้อ-หมูดิบ, ไก่ย่าง :แกงเห็ด, เนื้อดิบ, กระเพาะปลา, ฐุ่นน้ำเชื่อม
S.aureus	27 (16.9)	1696	0	0	
Coliform bacteria	1 (0.6)	9	0	0	
Shigella species	19 (11.9)	1211	1	0.8	
V.parahaemolyticus	12 (7.5)	1556	2	1.3	
Proteus species	3 (1.9)	59	0	0	
Clostridium species	3 (1.9)	208	0	0	
อื่นๆ	6 (3.7)	332	2	6.0	
รวม	133 (82.7)	10000	9	0.9	

สาเหตุ	การระบาด ครั้ง(%)	ป่วย คน	ตาย คน	อัตราป่วยตาย ต่อผู้ป่วยทุกราย	แหล่งโรค
สารเคมี	23 (14.4)	668	19	28.4	
Methomyl	14 (8.7)	319	6	18.8	: โอวัลติน, ข้าวเหนียวสังขยา, ขนมัน, สุรา, ขนมันไฟ, น้ำดื่ม, มะไฟ, ข้าวเหนียวหนึ่ง
DDT	2 (1.2)	73	0	0	: ขนมัน, ข้าวยา
Propoxur	2 (1.2)	249	4	16.1	: แกงคั่วหน่อไม้, ขนมัน
Coumaphos	1 (0.6)	13	4	307.6	: กลี๋ยแยก
Methanol	1 (0.6)	4	3	750.0	: สุรา
Potassium cyanide	1 (0.6)	3	1	333.3	: น้ำดื่ม
Sodium nitrite	1 (0.6)	6	0	0	: ซุปปลา
Calcium oxalate	1 (0.6)	1	1	1000.0	: บอนส้ม
สารพิษจากพืช	21 (13.1)	336	19	56.5	
เห็ดพิษ	16 (10.0)	128	15	117.2	
ใบพืช-รากพืช	2 (1.2)	116	0	0	: ใบยาสูบ, หางไหลแดง
เมล็ดพืช	2 (1.2)	88	4	45.4	: เมล็ดสับดู
มันสำปะหลังดิบ	1 (0.6)	4	0	0	

สาเหตุ	การระบาด ครั้ง (%)	ป่วย คน	ตาย คน	อัตราป่วยตาย ต่อพันราย	แหล่งโรค
สารพิษจากสัตว์	4 (2.5)	31	1	32.2	ระยอง
ปลาปักเป้า	2 (1.2)	27	0	0	ระยอง
แมงดาทะเล	1 (0.6)	3	0	0	ระยอง
คิงก้น	1 (0.6)	1	1	1000.0	ระยอง
รวม	132 (100.0)	7524	46	6.1	ระยอง

รายงานโดย

ขวัญทอง รักษ์ธมพุทธ, ปิยนิตย์ ธรรมภรณ์พิลาศ
กองระบาดวิทยา กระทรวงสาธารณสุข

๑๖/๖/๒๕๖๕
(ชื่อจริง-นามสกุล) : ...
๑ ...